

Obraz ciała u dzieci z dysfunkcją narządu ruchu Barbara Szóstyk, Katarzyna Schier

Arusztowicz, B., Bąkowski, W. (1989). Dziecko kalekie jakiego nie znamy. Warszawa: WSiP. Arusztowicz, B., Bąkowski, W. (2001). Dziecko niepełnosprawne z dysfunkcją narządu ruchu. Kraków: Impuls.

Borkowska, M. (2005). Pojęcie niepełnosprawności. W: M. Loska., D. Myślińska (red.), Uczeń z niepełnosprawnością ruchową w szkole ogólnodostępnej: poradnik dla nauczycieli szkół ogólnodostępnych (s. 7-11). Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu.

Chrostowska-Buzun, A. (2001). Obraz ciała u dziecka po traumie. Dialogi, 3:4, 24-32.

Dońska-Olszko, M. (2005). Niepełnosprawność - problem jednostki czy społeczeństwa? W: M. Loska, D. Myślińska (red.), Uczeń z niepełnosprawnością ruchową w szkole ogólnodostępnej: poradnik dla nauczycieli szkół ogólnodostępnych (s. 12-15). Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu.

Galvin, R. (2003). The making of the disabled identity: A linguistic analysis of marginalisation. Disability Studies Quarterly, 23 (2), 149-178. <https://doi.org/10.18061/dsq.v23i2.421>

Góralczyk, E. (1996). Choroba dziecka w twoim życiu. O dzieciach ciężko i przewlekle chorych i ich rodzicach. Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Gracka-Tomaszewska, M. (2004). Relacja matki z małym dzieckiem - znaczenie dla stanu zdrowia dziecka. W: G. Kmita, T. Kaczmarek (red.), Wczesna interwencja : miejsce psychologa w opiece nad małym dzieckiem i jego rodziną (s. 101-110). Warszawa: Wydawnictwo EMU.

Kaczmarek, T. (2003). Terapia relacji: matki - małe dziecko niepełnosprawne. W: M. Kościelska, B. Aouila (red.), Człowiek niepełnosprawny. Sprawność w niepełnosprawności (s. 80-89). Bydgoszcz: Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego.

Kirenko, J. (2007). Indywidualna i społeczna percepcja niepełnosprawności. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Kościelska, M. (1998). Trudne macierzyństwo. Warszawa: WSiP.

Kościelska, M. (2007). Sens odpowiedzialności. Perspektywa psychologa klinicznego. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

Kowalik, S. (2005). Psychologiczne podstawy niepełnosprawności i rehabilitacji. W: J. Strelau (red.). Psychologia. Podręcznik akademicki, tom 3. Jednostka w społeczeństwie i elementy psychologii stosowanej (s. 797-820). Gdańsk: GWP.

Kozok, A. (2009). Motorik und Selbstkonzept Körperbehinderter Kinder : Effekte Eines Sportspiel Abergreifenden Trainingsprogramms. Institut fAr Sport und Sportwissenschaften. Heidelberg: Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg.

Mahler, M.S., Pine, F.I., Bergman, A. (1975). Psychobiological birth of the infant. New York: Basic Books.

Maison, D., Rudzińska-Wojciechowska, J. (2011). Obraz osób niepełnosprawnych intelektualnie oraz możliwości jego zmiany poprzez oddziaływanie kampanii społecznych - wyniki badań sondażowych. W:

E. Pisula, K. Bargiel-Matusiewicz, K. Walewska (red.), *Oblicza rehabilitacji* (s. 15-40). Warszawa: MediPage.

Obuchowska, I., (red.) (1999). *Dziecko niepełnosprawne w rodzinie*. Warszawa: WSiP. Pisula, E. (2012). *Rodzice dzieci z autyzmem*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Roth, M. (1998). *Das Körperbild im Jugendalter. Diagnostische, Klinische und Entwicklungspsychologische Perspektiven*. Aachen, Mainz: Verlag Mainz, Wissenschaftsverlag Aachen.

Rybarczyk, B.D., Behel, J.M. (2002). *Body image development in children*. W: T.F. Cash, T. Pruzinsky (red.), *Body image: A handbook of theory, research, and clinical practice* (s. 65- 73). New York, London: The Guilford Press.

Schier, K. (2005). *Bez tchu i bez słowa. Więź psychiczna i regulacja emocji u osób chorych na astmę oskrzelową*. Gdańsk: GWP.

Schier, K. (2009). *Piękne brzydactwo. Psychologiczna problematyka obrazu ciała i jego zaburzeń*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Sękowska, Z. (2001). *Wprowadzenie do pedagogiki specjalnej*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.

Shakespeare, T. (1996). *Disability, identity and difference*. W: C. Barnes, G. Mercer (red.), *Exploring the divide* (s. 94-113). Leeds: The Disability Press.

Smolak, L. (2002). *Body image development in children*. W: T.F. Cash, T. Pruzinsky (red.). *Body image: A handbook of theory, research, and clinical practice* (s. 65-73). New, York, London: The Guilford Press.

Solecka, D. (2008). *Dziecko chore somatycznie*. W: J.K. Gierowski, B. Bętkowska-Korpała (red.), *Psychologia lekarska w leczeniu chorych somatycznie* (s. 17-33). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Soroka-Fedorczuk, A. (2004). *Spostrzeganie inności przez dzieci w zabawie*. W: J. Bąbka (red.), *Człowiek niepełnosprawny w różnych fazach życia* (s. 67-80). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie flak.

Stern, N.D. (2011). *Ausdrucksformen der Vitalität. Die Erforschung dynamischen Erlebens in Psychotherapie, Entwicklungspsychologie und den KAnsten*. Frankfurt am M.: Brandes & Apsel Verlag.

Szóstyk, B. (2011). *Obraz ciała u dzieci z dysfunkcją narządu ruchu*. Praca magisterska pod kierunkiem Katarzyny Schier. Warszawa: Wydział Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego. Szychowiak, B. (2001). *Pedagogika osób z niepełnosprawnością ruchową*. W: W. Dykcik (red.), *Pedagogika specjalna* (s. 201-218). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

Topór, M. (2007). *Zapisane w ciele : obraz ciała i wewnątrzpsychiczny obraz rodzica u niepełnych kobiet*. Praca magisterska pod kierunkiem Katarzyny Schier. Warszawa: Wydział Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego.

Wąs, M. (2007). *Obraz ciała i spostrzegane relacje w rodzinie u dzieci chorych na cukrzycę*. Praca magisterska pod kierunkiem Katarzyny Schier. Warszawa: Wydział Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego. [https://doi.org/10.1016/S0031-3939\(08\)70254-3](https://doi.org/10.1016/S0031-3939(08)70254-3)

Wąs, M., Schier, K. (2007). *Obraz ciała u dzieci - perspektywa rozwojowa*. *Nowiny psychologiczne*, 1, 5-20.

Zalewska, M. (1998). Dziecko w autoportrecie z zamalowaną twarzą. Psychiczne mechanizmy zaburzeń rozwoju tożsamości dziecka głuchego i dziecka z opóźnionym rozwojem mowy. Warszawa: Jacek Santorski & Co.

Psychospołeczne aspekty uprzedmiotowienia ciała Ewa Młodziak, Katarzyna Schier

Barnes, C., Mercer, G., (2008). Niepełnosprawność. Warszawa: Wydawnictwo Sic!

Baron, R.J. (1985). An introduction to medical phenomenology: I can't hear you while i'm listening, *Annals of Internal Medicine*, 103, 606-611. <https://doi.org/10.7326/0003-4819-103-4-606>

Carel, H. (2012). Phenomenology as a resource for patients, *Journal of Medicine and Philosophy*, 37, 96-113. <https://doi.org/10.1093/jmp/jhs008>

Chamayou, G. (2012). Podłe ciała, Gdańsk: Słowo/obraz terytoria.

Dekkers, W. (1998). Hermeneutics and experiences of the body. The case of low back pain, *Theoretical Medicine and Bioethics*, 19, 277-293. <https://doi.org/10.1023/A:1009922217656>

Dryll, E., Cierpka, A. (red.). (2004). Narracja. Koncepcje i badania psychologiczne. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN.

Edgar, A. (2011). The uncanny, alienation and strangeness: the entwining of political and medical metaphor, *Medicine, Health Care and Philosophy*, 14, 313-322. <https://doi.org/10.1007/s11019-010-9302-z>

Fleischman, S. (1999). I am ... I have ... I suffer from ... : A linguist reflects on the language of illness and disease, *Journal of Medical Humanities*, 20(1), 3-32. <https://doi.org/10.1023/A:1022918132461>

Fries, C.J. (2013). Self-care and complementary and alternative medicine as care for the self: An embodied basis for distinction, *Health Sociology Review*, 20(1), 37-51. <https://doi.org/10.5172/hesr.2013.22.1.37>

Gergel, T.L. (2012). Medicine and the individual: is phenomenology the answer?, *Journal of Evaluation in Clinical Practice*, 18, 1102-1109. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2753.2012.01926.x>

Gleyse, J. (2013). The machine body metaphor: From science and technology to physical education and sport, in France (1825-1935), *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 23(6), 758-765. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0838.2012.01447.x>

Gordon, T., Edwards, W. (2009). Rozmawiać z pacjentem. Warszawa: Academica.

Jenner A., Scott, A. (2008). Circulating beliefs, resilient metaphors and faith in biomedicine: hepatitis C patients and interferon combination therapy, *Sociology of Health & Illness*, 30(2), 197-216. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9566.2007.01061.x>

Kaptein, A. (2011). Pick up the pieces and go home - on the demise of health psychology, *Health Psychology Review*, 5(1), 39-47. <https://doi.org/10.1080/17437199.2010.520114>

Kirenko, J. (2006). Oblicza niepełnosprawności. Lublin: Wydawnictwo Akademickie WSS-P im. Wincentego Pola.

- Kuper, A., Reznik, R.K. (2013). Body fat as metaphor: from harmful to helpful, *Canadian Medical Association Journal*, 185(2), 152-153. <https://doi.org/10.1503/cmaj.120100>
- Lakoff, G., Johnson, M. (2010). *Metafory w naszym życiu*. Warszawa: Wydawnictwo Aletheia.
- Laranjeira, C. (2013). The role of narrative and metaphor in the cancer life story: a theoretical analysis, *Medicine, Health Care and Philosophy*, 16, 469-481. <https://doi.org/10.1007/s11019-012-9435-3>
- Laurie, M.A. (2009). Metaphors of organ donation, social representations of the body and the opt-out system, *British Journal of Health Psychology*, 14, 647-666. <https://doi.org/10.1348/135910708X397160>
- Levin, D.M., Solomon, G.F. (1990). The discursive formation of the body in the history of medicine, *The Journal of Medicine and Philosophy*, 15, 515-537. <https://doi.org/10.1093/jmp/15.5.515>
- Loftus, S. (2011). Pain and its metaphors: A dialogical approach, *Journal of Medical Humanities*, 32, 213-230. <https://doi.org/10.1007/s10912-011-9139-3>
- Maśkiewicz, J. (2006). *Językowy obraz ciała*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Marcum, J.A. (2004). Biomechanical and phenomenological models of the body, the meaning of illness and quality of care, *Medicine, Health Care and Philosophy*, 7, 311-320. <https://doi.org/10.1007/s11019-004-9033-0>
- McKinley, N.M. (2011). Feminist perspectives on body image. W: Th.F. Cash, L. Smolak (red.). *Body Image. A Handbook of science, practice and prevention* (s. 48-55). New York, London: The Guilford Press.
- Mintz, D. (1992). What's in a word: The distancing function of language in medicine, *The Journal of Medical Humanities*, 13(4), 223-233. <https://doi.org/10.1007/BF01137420>
- Młóżniak, E. (2011). *Aleksytymia a obraz ciała u młodych dorosłych*. Praca magisterska napisana pod kierunkiem Katarzyny Schier. Warszawa: Wydział Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego.
- Młóżniak, E., Schier, K. (2012). Aleksytymia, ciało, psychoterapia - nowa perspektywa badawcza i kliniczna. *Psychoterapia*, 2(161), 29-40.
- Neisser, J.U. (2003). The swaying form: Imagination, metaphor, embodiment, *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 2, 27-53. <https://doi.org/10.1023/A:1022964207719>
- Sakuragi, T., Fuller, J.W. (2003). Body-part metaphors: A Cross-cultural survey of the perception of translatability among Americans and Japanese, *Journal of Psycholinguistic Research*, 32(4), 381-395. <https://doi.org/10.1023/A:1024858712238>
- Schier, K. (2010). *Piękne brzydactwo. Psychologiczna problematyka obrazu ciała i jego zaburzeń*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Segal, J.Z. (1997). Public discourse and public policy: Some ways that metaphor constrains health (care), *The Journal of Medical Humanities*, 18(4), 217-231. <https://doi.org/10.1023/A:1025645904106>
- Singer, P. (1997). *O życiu i śmierci. Upadek etyki tradycyjnej*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Synnott, A. (1992). Tomb, temple, machine and self: the social construction of the body, *The British Journal of Sociology*, 43(1), 79-110. <https://doi.org/10.2307/591202>
- Tatarkiewicz, W. (2011). *Historia filozofii*. Tom 2, Warszawa: PWN.

Thompson, C.J., Hirschman, E.C. (1995). Understanding the socialized body: A poststructuralist analysis of consumers' self-conceptions, body images, and self-care practices, *Journal of Consumer Research*, 22, 139-153. <https://doi.org/10.1086/209441>

Wierzbicka, A. (1997). Moje podwójne życie: dwa języki, dwie kultury, dwa światy. *Teksty drugie*, 3, 73-93.

Wouda, J.C., Wiel van de, H. (2012). The communication competency of medical students, residents and consultants, *Patient Education and Counseling*, 86, 57-62. <https://doi.org/10.1016/j.pec.2011.03.011>

Zalewski, Z. (2000). What philosophy should be taught to the future medical Professional? *Medicine, Health Care and Philosophy*, 3, 161-167. <https://doi.org/10.1023/A:1009990000046>

Ziółkowska, B., Cwojdzńska, A., Chołody, M. (red.). (2009). *Ciało w kulturze i nauce*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Implantacja ślimakowa z perspektywy krytycznej Wioletta Potrzebka, Ewelina Moroń, Piotr Tomaszewski, Tomasz Piekot

Aiello, A.P., Aiello, M. (2001). Cochlear implants and deaf identity. W: L. Bragg (red.), *Deaf World. A historical reader and primary sourcebook* (s. 406-412). New York: New York University Press.

Bartmiński, J. (1990). Punkt widzenia, perspektywa, językowy obraz świata. W: J. Bartmiński (red.), *Językowy obraz świata* (s. 103-120). Lublin.

Blume, S. (2010). *The artificial ear. Cochlear implants and the culture of deafness*. Rutgers University Press.

Cherney, J.L. (1999). Deaf culture and the cochlear implant debate: Cyborg politics and the identity of people with disabilities. *Argumentation and Advocacy*, 36, 22-34. <https://doi.org/10.1080/00028533.1999.11951635>

Christiansen, J.B., Leigh, I.W. (2002). *Cochlear implants in children. Ethics and choices*. Washington DC.: Gallaudet University Press.

Christiansen, J.B., Leigh, I.W. (2012). Cochlear implants and Deaf community perceptions. W: R. Paludneviene, I.W. Leigh (red.), *Cochlear implants. Evolving perspectives* (s. 39-55). Washington DC.: Gallaudet University Press.

Csanyi, Y. (1994). *Śluchowo-werbalne wychowanie dzieci z uszkodzonym narządem słuchu*. Warszawa: WSiP.

Czachur, W. (2011). Dyskursywny obraz świata. Kilka refleksji. *Tekst i dyskurs : Text und diskurs*, 4, 79-97.

Eckert, U. (1994). Znaczenie i warunki rozwoju języka słownego w kształceniu osób z wadami słuchu. W: S. Grabias (red.), *Głuchota a język*. (s. 63-70). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Edwards, R.A.R. (2010). Hearing aids are not deaf: A historical perspective on technology in the Deaf world. W: L. Davis (red.), *The disability studies reader* (wyd. 3) (s. 403-416). New York: Routledge.

- Gajewska, G. (2010). *Arcy-nie-ludzkie. Przez science-fiction do antropologii cyborgów*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Gale, E. (2011). Exploring perspectives on cochlear implants and language acquisition within the deaf community. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 16(1), 121-139.
<https://doi.org/10.1093/deafed/enq044>
- Gertz, G. (2008). Dysconscious audism: A theoretical proposition. W: H-Dirksen L. Bauman (red.), *Open your eyes. Deaf studies talking* (s. 219-234). University Of Minnesota Press.
- Hoffman, B. (2001). *Surdopedagogika w teorii i praktyce*. Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP.
- Horsch, U. (2002a), "Czy można usłyszeć rosnące kwiaty?" : pytanie pewnej dziesięcioletki po implantacji. W: U. Horsch, S. Bischoff, Ch. Fautz (red.), *Cochlear implant* (s. 43-70). Olsztyn: Wydawnictwo UWM.
- Horsch, U. (2002b). Drogi do słyszenia. Dlaczego rodzice decydują się na cochlear implant. W: U. Horsch, S. Bischoff, Ch. Fautz (red.), *Cochlear implant* (s. 73-89). Olsztyn: Wydawnictwo UWM.
- Horsch, U. (2002c). Rodzice i dziecko z Cochlear implant. Proces obciążenia rodziny i przewycięzania stresu dzięki cochlear implant. W: U. Horsch, S. Bischoff, Ch. Fautz (red.), *Cochlear implant* (s. 111-122). Olsztyn: Wydawnictwo UWM.
- Lane, H, Hoffmeister, R, Bahan, B. (1996). *A journey into the Deaf-World*. San Diego, CA: DawnSign Press.
- Lane, H., Hoffmeister, R. Bahan, B. (2001). The hearing agenda II: Eradicating the DEAF-WORLD. W: L. Bragg (red.), *Deaf World. A historical reader and primary sourcebook* (s. 365-379). New York: New York University Press.
- Latour, B. (2010). *Splatając na nowo, co społeczne. Wprowadzenie do teorii aktora-sieci*. Kraków: TAIWPN Universitas.
- Leigh, I.W. (2010). Reflections on identity. W: M. Marschark, P.E. Spencer (red.), *The oxford handbook of deaf studies, language, and education*, Vol. 2 (s. 195-209). Oxford, New York: Oxford University Press.
- Leigh, I.W., Maxwell-McCaw, D. (2012). Cochlear implants: Implications for deaf Identities. W: R. Paludneviciene, I.W. Leigh (red.), *Cochlear implants. Evolving perspectives* (s. 95-110). Washington DC.: Gallaudet University Press.
- Mitchell, R. (2006). Comments on "W(h)ither the Deaf Community". *Sign Language Studies*, 6(2), 210-219. <https://doi.org/10.1353/sls.2006.0011>
- Moroń, E. (2011). Konceptualizacja języka migowego w edukacji niesłyszących - spojrzenie krytyczne. W: E. Twardowska, M. Kowalska (red.), *Edukacja niesłyszących* (s. 157-169). Łódź: Polski Związek Głuchych.
- Moroń, E. (2014). Ideologiczny kontekst wiedzy milczącej w artykułach naukowych o głuchocie. W: M. Sak (red.), *Deaf Studies w Polsce*, t. 1 (s. 17-31). Łódź: Polski Związek Głuchych.
- Padden, C. (1985). GLAD publishes position paper on cochlear implants. *GLAD News*, (summer), 11-16.

Paludneviene, R., Harris, R.L. (2012). Impact of cochlear implants on the deaf community. W: R. Paludneviene, I.W. Leigh (red.), Cochlear implants. Evolving perspectives (s. 3-19). Washington DC.: Gallaudet University Press.

Piekot, T., Poprawa, M. (2010). Profile ideologiczne IV RP - propozycja metodologii. W: M. Czerwiński, P. Nowak, R. Przybylska (red.), Język IV Rzeczypospolitej (s. 162-176). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Potrzebka, W. (2010), Tożsamość kulturowa Głuchych. Praca magisterska. Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny, Instytut Filologii Polskiej.

Preisler, G., Tvingstedt, A-L., Ahlström, M. (2005). Interviews with deaf children about their experiences using cochlear implants. American Annals of the Deaf, 150(3), 260-267.

<https://doi.org/10.1353/aad.2005.0034>

PWN (2014). <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3914385> (hasło: implant ślimakowy), data dostępu: 28.07.2014.

Reagan, T. (2002). Toward an "archeology of deafness": Etic and emic constructions of identity in conflict. Journal of Language, Identity, and Education, 1(1), 41-66.

https://doi.org/10.1207/S15327701JLIE0101_4

Schultz, M. (2003). Ciało do korekty - cyborgi. W: P. Kletowski, P. Marecki (red.), Nowe nawigacje II: Azja : Cyberpunk : Kino niezależne (s. 157-175). Kraków: Rabid.

Skarżyński, H. (1994). Implanty ślimakowe. W: E. Kossowska (red.), Otorynolaryngologia dziecięca (s. 142-159). Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL.

Sparrow, R. (2005). Defending Deaf culture: The case of cochlear implants. The Journal of Political Philosophy, 13(2), 135-152. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9760.2005.00217.x>

Swiller, J. (2012). Embracing change: Cochlear implants and the new deaf community paradigm. W: R. Paludneviene, I.W. Leigh (red.), Cochlear implants. Evolving perspectives (s. 259-272). Washington DC.: Gallaudet University Press.

Tomaszewski, P. (2015). Kształtowanie kompetencji socjokulturowej w nauczaniu polskiego języka migowego. W: P. Tomaszewski, K. Bargiel-Matusiewicz, E. Pisula, (red.), Kulturowe i społeczne aspekty niepełnosprawności (s. 21-40). Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

<https://doi.org/10.31338/uw.9788323516200.pp.21-40>

Tomaszewski, P., Bargiel-Matusiewicz, K., Pisula, E. (2015). Między patologią a kulturą: Społeczne uwarunkowania niepełnosprawności. W: P. Tomaszewski, K. Bargiel-Matusiewicz, E. Pisula, (red.), Kulturowe i społeczne aspekty niepełnosprawności (s. 9-17). Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego. <https://doi.org/10.31338/uw.9788323516200.pp.9-20>

Valente, J.M. (2011). Cyborgization: Deaf education for young children in the cochlear implantation era. Qualitative Inquiry, 17 (7), 639-652. <https://doi.org/10.1177/1077800411414006>

Walczak, B. (2013). Zwrot lingwistyczny a samorefleksyjność antropologii. Przegląd Socjologii Jakościowej, 9(3), 110-123.

Wheeler, A., Archbold, S., Gregory, S., Skipp, A. (2007). Cochlear implants: The young people's perspective. Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 12(3), 303-316.

<https://doi.org/10.1093/deafed/enm018>

Wiśniewski, W. (2003). Cyborg - nasz bliźni. *Kultura popularna*, 4, 57-60.

Woodcock, K. (2001). Cochlear implants versus deaf culture? W: L. Bragg (red.), *Deaf World. A historical reader and primary sourcebook* (s. 325-332). New York: New York University Press.

Zdrodowska, M. (2014). Głusi, telefony i cyborgi. Alternatywne opowieści o technologii. W: M. Sak (red.), *Deaf Studies w Polsce*, t. 1 (s. 32-42). Łódź: Polski Związek Głuchych.

Zębik, J. (2007). Tożsamość osoby zaimplantowanej : czyli o sobie. W: E. Woźnicka (red.), *Tożsamość społeczno-kulturowa Głuchych* (s. 233-249). Łódź: Polski Związek Głuchych, Oddział Łódzki.

Wsparcie społeczne oraz akceptacja i radzenie sobie z chorobą wśród osób chorych na reumatoidalne zapalenie stawów Eliza Frankowska, Kamilla Bargiel-Matusiewicz

Abraido-Lanza, A.F., Vasquez, E., Echeverria, S.E. (2004). En las Manos de Dios [in God's Hands]: Religious and other forms of coping among latinos with arthritis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 72(1), 91-102. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.72.1.91>

Allen S., Carlson G. (2003). To conceal or disclose a disabling condition? A dilemma of employment transition. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 19, 19-30.

Anderson, K.O., Bradley, L.A., Young, L.D., McDaniel, L.K., Wise, C.M. (1985). Rheumatoid arthritis: review of psychological factors related to etiology, effect, and treatment. *Psychological Bulletin*, 98, 358-387. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.98.2.358>

Bargiel-Matusiewicz, K. (2007). Aktywność zawodowa w kontekście przewlekłej choroby somatycznej. W: A. Brzezińska, Z. Woźniak, K. Maj (red.), *Osoby z ograniczoną sprawnością na rynku pracy* (s. 256-267). Warszawa: Academica Wydawnictwo SWPS.

Basińska, M.A., Zalewska-Rydzikowska, D., Wolańska, P., Junik, R. (2008). Dyspozycyjny optymizm a akceptacja choroby w grupie osób z chorobą Gravesa-Basedowa. *Endokrynologia Polska*, 59(1), 23-28.

Bishop, G.D. (2004). Health and culture. W: C. Spielberger (red.), *Encyclopedia of applied Psychology*. Tom 2, (s. 153-157). San Diego: Elsevier Inc. <https://doi.org/10.1016/B0-12-657410-3/00268-3>

Bishop, G.D. (2007). *Psychologia zdrowia*. Wrocław: Wydawnictwo Astrum.

Curtis, R., Groarke, A.M., Coughlan, R., Gsel, A. (2004). The influence of disease severity, perceived stress, social support and coping in patients with chronic illness: a 1 year follow up. *Psychology, Health & Medicine*, 9(4), 456-475. <https://doi.org/10.1080/1354850042000267058>

Downe-Wambold, B.L., Melanson, P.M. (1998). A casual model of coping and well-being in elderly people with arthritis. *Journal of advanced nursing*, 27, 1109-1116. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.1998.00621.x>

Elliott, R. (2008). Poor adherence to medication in adults with rheumatoid arthritis. *Dis Manage Health Outcomes*, 16(1), 13-29. <https://doi.org/10.2165/00115677-200816010-00003>

Endler, N.S., Parker, J.D.A., Summerfeld, L.J. (1998). Coping with health problems: Developing a reliable and valid multidimensional measure. *Psychological Assessment*, 10(3), 195-205. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.10.3.195>

Endler, N.S., Parker, J.D.A. (2000). Coping with health injuries and problems (CHIP). New York, Toronto, Ontario: Multi - Health Systems.

Folkman, S., Moskowitz, J.T. (2000). Stress, positive emotions and coping. *Current Directions in Psychological Science*, 9, 115-118. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.00073>

Folkman, S., Moskowitz, J.T. (2008). Positive affect and meaning focused coping during significant psychological stress. W: H. Schut, J. de Wit, K. van den Bos (red.), *The scope of social psychology: Theory and application* (s. 193-208). Hove, UK: Psychology Press.

Goodenow, C., Reisine, S.T., Grady, K.E. (1990). Quality of social support and associated social and psychological functioning in women with rheumatoid arthritis. *Health Psychology*, 9(3), 266-284. <https://doi.org/10.1037/0278-6133.9.3.266>

Groomes, D.A.G., Leahy, M.J. (2002). The relationship among the stress appraisal process, coping disposition, and level of acceptance of disability. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 46(1), 14-23. <https://doi.org/10.1177/00343552020460010101>

Hammell, K.W. (2001). Using qualitative research to inform the client-centred evidence-based practice of occupational therapy. *British Journal of Occupational Therapy*, 64, 228-234. <https://doi.org/10.1177/030802260106400504>

Hermanowski, T. (2013). Szacowanie kosztów społecznych choroby i wpływu stanu zdrowia na aktywność zawodową i wydajność pracy. Warszawa: Wolters Kluwer S.A.

Heszen, I. (2008). Pozytywne emocje w negatywnych sytuacjach: skąd się biorą i jak zmieniają radzenie sobie. W: I. Heszen, J. Życińska (red.), *Psychologia zdrowia. W poszukiwaniu pozytywnych inspiracji* (s. 139-148). Warszawa: Academica Wydawnictwo SWPS.

Heszen, I., Sęk, H. (2008). *Psychologia zdrowia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Heszen-Niejodek, I. (2000a). Stres i radzenie sobie - główne kontrowersje. W: I. Heszen-Niejodek, Z. Ratajczak (red.), *Człowiek w sytuacji stresu* (s. 12-43). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Heszen-Niejodek, I. (2000b). Radzenie sobie z chorobą - przegląd zagadnień. W: I. Heszen-Niejodek (red.), *Jak żyć z chorobą a jak ją pokonać* (s. 13-32). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Hobfoll, S.E. (2006). Stres, kultura i społeczność. *Psychologia i filozofia stresu*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

Jarosz, M. (1988). *Psychologia lekarska*. Warszawa: Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich.

Juczyński, Z. (2009). *Narzędzia pomiaru w promocji i psychologii zdrowia*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych.

Keefe, F.J., Buffington, A.L.H., Studs, J.L., Smith, S.J., Gibson, J., Caldwell, D.S. (2002). Recent advances and future directions in biopsychosocial assessment and treatment of arthritis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70(3), 640-655. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.70.3.640>

Knoll, N., Schwarzer, R. (2006). Prawdziwych przyjaciół... Wsparcie społeczne, stres, choroba i AmierE. W: H. Sęk, R. Cieślak (red.), *Wsparcie społeczne, stres i zdrowie* (s. 29-48). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Kofta, M. (2009). Wprowadzenie. Czy złudzenia pomagają, czy też przeszkadzają nam radzić sobie z wyzwaniami? W: M. Kofta, T. Szustrowa (red.), *Złudzenia, które pozwalają żyć* (s. 11-27). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Kubacka-Jasiecka, D. (2010). *Interwencja kryzysowa. Pomoc w kryzysach psychologicznych*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.

Lazarus, R.S., Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal and coping*. New York: Springer.

Leary, M.R. (2005). *Wywieranie wrażenia na innych. O sztuce autoprezentacji*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

Lee, D.M., Weinblatt, M.E. (2001). Rheumatoid arthritis. *The Lancet*, 385, 903-911.
[https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(01\)06075-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(01)06075-5)

Łuszczynska, A., Mazurkiwicz, M., Kowalska, M., Schwarzer, R. (2006). Berlińskie skale wsparcia społecznego (BSSS): Wyniki wstępnych badań nad adaptacją skal i ich własnościami psychometrycznymi. *Studia Psychologiczne*, 44(3), 17-27.

Mahat, G. (1997). Perceived stressors and coping strategies among individuals with rheumatoid arthritis. *Journal of Advanced Nursing*, 25, 1144-1150. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.1997.19970251144.x>

Manne, S.L., Zautra, A.J. (1989). Spouse criticism and support: Their association with coping and psychological adjustment among women with rheumatoid arthritis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(4), 608-617. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.56.4.608>

Markowski, (brak daty). Zaczepnięte 15 maja 2011. Strona internetowa:
<http://www.reumatologia24.pl/reumatoidalne-zapalenie-stawow.html>.

Nes, L.S., Segerstrom, S.C. (2006). Dispositional optimists and coping: A meta-analytic review. *Personality and Social Psychology Review*, 10(3), 235-251.
https://doi.org/10.1207/s15327957pspr1003_3

Ogińska-Bulik, N., Juczyński, Z. (2010). *Osobowość, stres a zdrowie*. Warszawa: Difin.

Ptacek, J.T., Pierce, G.R., Ptacek, J.J. (2002). The social context of coping with prostate cancer. *Journal of Psychosocial Oncology*, 20(1), 61-80. https://doi.org/10.1300/J077v20n01_04

Rasmussen, H.N., Wrosch, C., Scheier, M.F., Carver, C.S. (2006). Self-regulation processes and health: The importance of optimism and goal adjustment. *Journal of Personality*, 74(6), 1721-1748.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2006.00426.x>

Ratajczak, Z. (2000). Stres - radzenie sobie - koszty psychologiczne. W: I. Heszen-Niejodek, Z. Ratajczak (red.), *Człowiek w sytuacji stresu* (s. 65-87). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Revenson, T.A., Felton, B.J. (1989). Disability and coping as predictors of psychological adjustment to rheumatoid arthritis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 57(3), 344-348.
<https://doi.org/10.1037/0022-006X.57.3.344>

Scheier, M.F., Carver, C.S. (1985). Optimism, coping, and health: Assessment and implications of generalized outcome expectancies. *Health Psychology*, 4(3), 219-247. <https://doi.org/10.1037/0278-6133.4.3.219>

Scheier, M.F., Weintraub, J.K., Carver, C.S. (1986). Coping with stress: Divergent strategies of optimists and pessimists. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1257-1264.

<https://doi.org/10.1037/0022-3514.51.6.1257>

Schwarzer, R., Knoll, N. (2007). Functional roles of social support within the stress and coping process: A theoretical and empirical overview. *International Journal of Psychology*, 42(4), 243-252.

<https://doi.org/10.1080/00207590701396641>

Sęk, H., Cieślak, R., (2006). Wsparcie społeczne - sposoby definiowania, rodzaje i źródła wsparcia, wybrane koncepcje teoretyczne. W: H. Sęk, R. Cieślak (red.), *Wsparcie społeczne, stres i zdrowie* (s. 11-28). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Sheridan, C.L., Radmacher, S.A. (1998). *Psychologia zdrowia*. Warszawa: Instytut Psychologii Zdrowia.

Stach, R. (2006). *Optymizm. Badania nad optymizmem jako mechanizmem adaptacyjnym*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Symister, P., Friend, R., (2003). The influence of social support and problematic support on optimism and depression in chronic illness: A prospective study evaluating self-esteem as a mediator. *Health Psychology*, 22(2), 123:129. <https://doi.org/10.1037//0278-6133.22.2.123>

Terelak, J. (2008). *Człowiek i stres*. Bydgoszcz-Warszawa: Oficyna Wydawnicza Branta.

Treharne, G.J., Lyons, A.C., Booth, D.A., Kitas, G.D. (2007). Psychological well-being across 1 year with rheumatoid arthritis: Coping resources as buffer of perceived stress. *British Journal of Health Psychology*, 12, 323-345. <https://doi.org/10.1348/135910706X109288>

Wrześniewski, K. (2000). Style a strategie radzenia sobie ze stresem. W: I. Heszen-Niejodek, Z. Ratajczak (red.), *Człowiek w sytuacji stresu*. (s. 44-46). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Zalewska, A., Miniszewska, J., Chodkiewicz, J., Narbutt, J. (2007). Acceptance of chronic illness in psoriasis vulgaris patients. *Journal Of The European Academy Of Dermatology And Venereology*, 21(2), 235-42. <https://doi.org/10.1111/j.1468-3083.2006.01912.x>

Zautra, A.J., Burlestone, M.H., Blalock, S.J., DeVellis, R.F., DeVellis, B.M., Smith, C.A., Wallston, K.A., Smith, T.W. (1995). Arthritis and perceptions of quality of life: An examination of positive and negative affect in rheumatoid arthritis patients. *Health Psychology*, 14(5), 399-408.

<https://doi.org/10.1037/0278-6133.14.5.399>

Wpływ depresji na proces rehabilitacji u chorych na reumatoidalne zapalenie stawów Anna Trzcieniecka-Green, Elżbieta Szymankiewicz

Bagnato, G., De Filippis, L.G., Caliri, A., Bruno, A., Gambardella, N., Muscatello, M.R., Cambria, R., Zocalli, L. (2006). Comparison of levels of anxiety and depression in patients with autoimmune and chronic-degenerative rheumatic: preliminary data. *Reumatismo*, 53(3), 206-211.

Covic, T., Cumming, S.R., Pallant, J.F., Manolios, N., Emery, P., Conaghan, P.G., Tennant, A. (2012). Depression and anxiety in patients with rheumatoid arthritis: Prevalence rates based on a comparison of the Depression, Anxiety and Stress Scale (DASS) and the Hospital, Anxiety and Depression Scale (HADS). *BMC Psychiatry*, 12(1), 6-15. <https://doi.org/10.1186/1471-244X-12-6>

- Cusin, C., Yang, H., Yeung, A., Fava, M. (2010) The Beck Depression Inventory. Rating scales for depression W: L. Baer, M.A. Blais (red.), Handbook of Clinical Rating Scales and Assessment in Psychiatry and Mental Health. Humana Press. https://doi.org/10.1007/978-1-59745-387-5_2
- Gettings, L. (2010). Psychological well-being in rheumatoid arthritis: A Review of the literature. Musculoskeletal Care, 8, 99-106. <https://doi.org/10.1002/msc.171>
- Juczyński, Z. (2009). Narzędzia pomiaru w promocji i psychologii zdrowia. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego.
- Kristiansen, T.M., Primdahl, J., Antoft, R., Hørslev-Petersen, K. (2012). Everyday life with rheumatoid arthritis and implications for patient education and clinical practice: A focus group study. Musculoskeletal Care, 10(1), 29-38. <https://doi.org/10.1002/msc.224>
- Kwiatkowska, B., Przygodzka, M., Konopińska, E., Dąbrowska, J., Sikorska-Siudek, K. (2011). Depresja u chorych na reumatoidalne zapalenie stawów. Reumatologia, 49(2), 138-141.
- Lipsky, P.E. (2008). Reumatoidalne zapalenie stawów. W: A.S. Fauci, C.A. Langford (red.), Harrison Reumatologia (s. 101-121). Lublin: Wydawnictwo Czelej.
- Lok, E.Y., Mok, C.C., Cheng, C.W., Cheung, E.F. (2010). Prevalence and determinants of psychiatric disorders in patients with rheumatoid arthritis. Psychosomatics, 51(4), 338-348. <https://doi.org/10.1176/appi.psy.51.4.338>
- Lutze, U., Archenholtz, B. (2007). The impact of arthritis on daily life with the patient perspective in focus. Scandinavian Journal of Caring Scienc, 21, 64-70. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6712.2007.00443.x>
- Nas, K.S., Aysegul, J., Gur, A., Cevik, R., Altay, Z., Erdal, A., Ersoy, Y., Kaya, A., Tekeoglu, I., Ugur, M., Durmus, B., Ardicoglu, O., Senel, K., Baysal, O., Kamanli, A., Karatay, S., Yildirim, K., Ozgocmen, S. (2011). Psychological status is associated with health related quality of life in patients with rheumatoid arthritis. Journal of Back and Musculoskeletal Rehabilitation, 24(2), 95-100. <https://doi.org/10.3233/BMR-2011-0281>
- Parker, J.C., Singesen, B.H., Hewett, J.E., Walker, S.E., Hazelwood, S.E., Hall, P.J., Holsten, D.J., Rodon, C.M. (1984.) Educating patients with rheumatoid arthritis: a prospective analysis. Archives Of Physical Medicine And Rehabilitation, 65(12), 771-774.
- Patten, S.B., Williams, J.V.A., Jian, Li (2006). Mental disorders in a population sample with musculoskeletal disorders. BMC Musculoskeletal Disorders, 7, 37-10. <https://doi.org/10.1186/1471-2474-7-37>
- Pradhan, E.K., Baumgarten, M., Langenberg, P., Handwerger, B., Kaplan Gilpin, A., Magyari, T., Hochberg, M.C., Berman, B.M. (2007). Effect of mindfulness-based stress reduction in rheumatoid arthritis patients. Arthritis Care and Research, 57(7), 1134-1142. <https://doi.org/10.1002/art.23010>
- Reinhardt, J.D., Stucki, D. (2007). Rheumatoid arthritis and participation-the social animal revisited. The Journal of Rheumatology, 34, 1214-1216.
- Verstappen, S.M., Symmons, D.P. (2011). What is the outcome of RA in 2011 and can we predict it? Best Practice & Research. Clinical Rheumatology, 25(4), 485-496. <https://doi.org/10.1016/j.berh.2011.10.008>

WHO. (2001). International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF). Geneva: WHO Publications.

Zautra, A.J., Davis, M.C., Reich, J.W., Nicassario, P., Tennen, H., Finan, P., Kratz, A., Parrish, B., Irwin, M.R. (2008). Comparison of cognitive behavioral and mindfulness meditation interventions on adaptation to rheumatoid arthritis for patients with and without history of recurrent depression. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 76(3), 408-421. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.76.3.408>

Psychospołeczne skutki nieswoistych chorób zapalnych jelit Milena Pyra, Ewa Pisula

Agostini, A., Rizzello, F., Ravegnani, G., Gionchetti, P., Tambasco, R., Ercolani, M., Campieri, M. (2010). Parental bonding and inflammatory bowel disease. *Psychosomatics*, 51(1), 14-21. [https://doi.org/10.1016/S0033-3182\(10\)70654-X](https://doi.org/10.1016/S0033-3182(10)70654-X)

Akobeng, A., Miller, V., Firth, D., Suresh-Babu, M.V., Mir, P., Thomas, A.G. (1999). Quality of life of parents and siblings of children with inflammatory bowel disease. *Journal of Pediatric Gastroenterology and Nutrition*, 28, S40-S42. <https://doi.org/10.1097/00005176-199904001-00007>

Albrecht, P., Łazowska-Przeorek, I., Karolewska-Bochenek, K. (2014). Nieswoiste choroby zapalne jelit. W: P. Albrecht (red.). *Gastroenterologia praktyczna : poradnik lekarza praktyka* (s. 218-249). Lublin: Wydawnictwo Czelej.

Aldridge, J., Becker, S. (1999). Children as carers: the impact of parental illness and disability on children's caring roles. *Journal of Family Therapy*, 21, 303-320. <https://doi.org/10.1111/1467-6427.00121>

Alemzadeh, N., Rekers-Mombarg, L.T.M., Mearin, M.L., Wit, J.M., Lamers, C.B.H.W., van Hogezaand, R.A. (2002). Adult height in patients with early onset of Crohn's disease. *Gut*, 56, 26-29. <https://doi.org/10.1136/gut.51.1.26>

Alstead, E. (2001). Fertility and pregnancy in inflammatory bowel disease. *World Journal of Gastroenterology*, 7(4), 455-459. <https://doi.org/10.3748/wjg.v7.i4.455>

Andus, F. (2012). Objawy kliniczne choroby LeAniowskiego-Crohna i wrzodziejącego zapalenia jelita grubego oraz ich przyczyny i znaczenie dla prawidłowego rozpoznania. W: E. Małeczka-Panas, M. Słomka (red.), *Przewlekłe nieswoiste choroby zapalne jelit* (s. 40-46). Wrocław: MedPharm.

Armstrong, F.D. (2006). Neurodevelopment and chronic illness: mechanisms of disease and treatment. *Mental Retardation and Developmental Disabilities Research Reviews*, 12, 168-173. <https://doi.org/10.1002/mrdd.20114>

Banovic, I., Gilibert, D., Cosnes, J. (2010). Crohn's disease and fatigue: Constancy and covariations of activity of the disease, depression, anxiety and subjective quality of life. *Psychology, Health & Medicine*, 15(4), 394-405. <https://doi.org/10.1080/13548501003759155>

Bassi, A., Dodd, S., Williamson, P., Bodger, K. (2004). Cost of illness of inflammatory bowel disease in the UK: a single centre retrospective study. *Gut*, 53, 1471-1478. <https://doi.org/10.1136/gut.2004.041616>

- Bernstein, C.N., Singh, S., Graff, L.A., Walker, J.R., Miller, N., Cheang, M. (2010). A prospective population-based study of triggers of symptomatic flares in IBD. *The American Journal of Gastroenterology*, 105, 1994-2002. <https://doi.org/10.1038/ajg.2010.140>
- Besharat, S., Amiriani, T., Roshandel, G., Besharat, M., Semnani, S., Kamkar, M. (2012). Depressive mood and disease activity in inflammatory bowel disease. *Arab Journal of Gastroenterology*, 13(3), 136-138. <https://doi.org/10.1016/j.ajg.2012.03.007>
- Bischoff, S.C. (2012). *Obraz kliniczny wrzodziejącego zapalenia jelita grubego (colitis ulcerosa)*. W: E. Małecka-Panas, M. Słomka (red.), *Przewlekłe nieswoiste choroby zapalne jelit* (s. 29-39). Wrocław: MedPharm.
- Bollegala, N., Brill, H., Marshall, J.K. (2013). Resource utilization during pediatric to adult transfer of care in IBD. *Journal of Crohn's and Colitis*, 7, 55-60. <https://doi.org/10.1016/j.crohns.2012.05.010>
- Boonen, A., Dagnelie, P.C., Feleus, A., Hesselink, M.A., Muris, J.W., Stockbrugger, R.W., Russel, M.G. (2002). The impact of inflammatory bowel disease on labor force participation: results of a population sampled case-control study. *Inflammatory Bowel Diseases*, 8(6), 382-389. <https://doi.org/10.1097/00054725-200211000-00002>
- Brown, E.S., Chandler, P.A. (2001). Mood and cognitive changes during systemic corticosteroid therapy. *Primary Care Companion : The Journal of Clinical Psychiatry*, 3(1), 17-21. <https://doi.org/10.4088/PCC.v03n0104>
- Brown, E.S., Woolston, D.J., Frol, A., Bobadilla, L., Khan, D.A., Hanczyc, M., Rush, A.J., Fleckenstein, J., Babcock, E., Cullum, C.M. (2004). Hippocampal volume, spectroscopy, cognition, and mood in patients receiving corticosteroid therapy. *Biological Psychiatry*, 55, 538-545. <https://doi.org/10.1016/j.biopsych.2003.09.010>
- Büller, H., Thomas, A.G. (1999). Inflammatory bowel disease in children and adolescents: mental health and family functioning. *Journal of Pediatric Gastroenterology & Nutrition*, 28(4), S28-S33. <https://doi.org/10.1097/00005176-199904001-00004>
- Burke, P., Meyer, V., Kocoshis, S., Orenstein, D., Chandra, R., Sauer, J. (1989). Depression and anxiety in pediatric inflammatory bowel disease and cystic fibrosis. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 28(6), 948-951. <https://doi.org/10.1097/00004583-198911000-00022>
- Burke, P., Neigut, D., Kocoshis, S., Sauer, J., Chandra, R. (1994). Correlates of depression in new onset pediatric inflammatory bowel disease. *Child Psychiatry and Human Development*, 24(4), 275-283. <https://doi.org/10.1007/BF02353203>
- Buston, K.M., Wood, S.F. (2000). Non-compliance amongst adolescents with asthma: listening to what they tell us about self-management. *Family Practice*, 17(2), 134-138. <https://doi.org/10.1093/fampra/17.2.134>
- Capello, M., Nastri, L., Bravatà, I., Bonanno, B., Frenda, M., Masihnia, E., Morgante, M.C., Rumeo, M.V., Vanella, F., La Barbera, D., Craxì, A. (2012). Personality profile, defense mechanisms and perception of quality of life (QOL) in patients with inflammatory bowel disease (IBD): usefulness of an integrated approach. *Digestive and Liver Disease*, 44(2), 195. [https://doi.org/10.1016/S1590-8658\(12\)60553-2](https://doi.org/10.1016/S1590-8658(12)60553-2)
- Castaneda, A.E., Tuulio-Hendriksson, A., Aronen, E.T., Marttunen, M., Kolho, K. (2013). Cognitive functioning and depressive symptoms in adolescents with inflammatory bowel disease. *World Journal of Gastroenterology*, 19(10), 1611-1617. <https://doi.org/10.3748/wjg.v19.i10.1611>

Claar, R.L., Simons, L.E., Logan, D.E. (2008). Parental response to children's pain: The moderating impact of children's emotional distress on symptoms and disability. *Pain*, 178, 172-179. <https://doi.org/10.1016/j.pain.2007.12.005>

Compas, B.E. Connor-Smith, J.K., Saltzman, H., Harding Thomsen, A., Wadsworth, M.E. (2012). Coping with chronic illness in childhood and adolescence. *Annual Review of Clinical Psychology*, 8, 455-480. <https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-032511-143108>

Cooper, J.M., Collier, J., James, V., Hawkey, C.J. (2010). Beliefs about personal control and self-management in 30-40 year olds living with inflammatory bowel disease: A qualitative study. *International Journal of Nursing Studies*, 47, 1500-1509. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2010.05.008>

Cunningham, C., Drotar, D., Palermo, T.M., McGowan, K., Arendt, R. (2007). Health-related quality of life in children and adolescents with inflammatory bowel disease. *Children's Healthcare*, 36(1), 29-43. <https://doi.org/10.1080/02739610701316811>

Day, A.S., Whitten, K.E., Bohane, T.D. (2005). Childhood inflammatory bowel disease: parental concerns and expectations. *World Journal of Gastroenterology*, 11(7), 1028-1031. <https://doi.org/10.3748/wjg.v11.i7.1028>

De Boer, M., Grootenhuys, M., Derkx, B., Last, B. (2005). Health-related quality of life and psychosocial functioning of adolescents with inflammatory bowel disease. *Inflammatory Bowel Diseases*, 11, 400-406. <https://doi.org/10.1097/01.MIB.0000164024.10848.0a>

Deshmukh, P., Kulkarni, G., Lackamp, J. (2010). Inflammatory bowel disease in children: psychological and psychiatric issues. *Current Psychiatry Reports*, 12, 222-228. <https://doi.org/10.1007/s11920-010-0111-0>

Dietrich, C.F., Caspary, W.F. (2012). *Obraz kliniczny choroby Leśniowskiego-Crohna*. W: E. Małecka-Panas, M. Słomka (red.). *Przewlekłe nieswoiste choroby zapalne jelit* (s. 19-28). Wrocław: MedPharm.

Duffy, L., Zielezny, M.A., Marshall, J.L., Weiser, M.M., Phillips, J.F., Byers, T.E., Ogra, P.L., Graham, S. (1992). Comparison of stress indices in gauging clinical activity in patient with inflammatory bowel disease. *Journal of Traumatic Stress*, 5(4), 601-612. <https://doi.org/10.1002/jts.2490050409>

Eiser, C. (1997). Effects of chronic illness on children and their families. *Advances in Psychiatric Treatment*, 3, 204-210. <https://doi.org/10.1192/apt.3.4.204>

Engstrhm, I. (1991a). Family interaction and locus of control in children and adolescents with inflammatory bowel disease. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 30(6), 913-920. <https://doi.org/10.1097/00004583-199111000-00008>

Engstrhm, I. (1991b). Parental distress and social interaction in families with children with inflammatory bowel disease. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 30(6), 904-912. <https://doi.org/10.1097/00004583-199111000-00007>

Engstrhm, I. (1992). Psychological problems in siblings of children and adolescents with inflammatory bowel disease. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 1(1), 24-33. <https://doi.org/10.1007/BF02084431>

Farmer, R.G., Easly, K.A., Farmer, J.M. (1992). Quality of life assessment by patients with inflammatory bowel disease. *Cleveland Clinic Journal of Medicine*, 59, 35-42. <https://doi.org/10.3949/ccjm.59.1.35>

Feagan, B., Bala, M., Yan, S., Olson, A., Hanauer, S. (2005). Unemployment and disability in patients with moderately to severely active Crohn's disease. *Journal of Clinical Gastroenterology*, 39(5), 390-395. <https://doi.org/10.1097/01.mcg.0000159220.70290.41>

Fegran, L., Hall, E.O.C., Uhrenfeldt, L., Aagaard, H., Ludvigsen, M.S. (2014). Adolescents' and young adults' transition experiences when transferring from paediatric to adult care: A qualitative metasynthesis. *International Journal of Nursing Studies*, 51, 123-135. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2013.02.001>

Ferguson, A., Sedgwick, D.M., Drummond, J. (1994). Morbidity of juvenile onset inflammatory bowel disease: effects on education and employment in early adult life. *Gut*, 35, 665-668. <https://doi.org/10.1136/gut.35.5.665>

Graff, L.A., Walker, J.R., Lix, L., Clara, I., Rawsthorne, P., Rogala, L., Miller, N., Jakul, L., McPhail, C., Ediger, J., Bernstein, C.N. (2006). The relationship of inflammatory bowel disease type and activity to psychological functioning and quality of life. *Clinical Gastroenterology and Hepatology*, 4(1), 1491-1501. <https://doi.org/10.1016/j.cgh.2006.09.027>

Gray, W.N., Graef, D.M., Schuman, S.S., Janicke, D.M., Hommel, K.A. (2013). Parenting stress in pediatric IBD: relations with child psychopathology, family functioning, and disease severity. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics*, 34(4), 237-244. <https://doi.org/10.1097/DBP.0b013e318290568a>

Grochowska, U. (2013). *Poradnik żywieniowy dla chorych na chorobę Leśniowskiego-Crohna lub wrzodziejące zapalenie jelita grubego*. Warszawa: Towarzystwo "J-elita".

Grubelic Ravic, K., Krznaric, Z., Cukovic-Cavka, S., Brinar, M., Vucelic, B.N. (2009). Depression in inflammatory bowel disease patients. *Gastroenterology*, 134(4), A-352. [https://doi.org/10.1016/S0016-5085\(08\)61639-X](https://doi.org/10.1016/S0016-5085(08)61639-X)

Grzybowska, K. (2007). Leczenie żywieniowe w nieswoistych zapaleniach jelit u dzieci. *Gastroenterologia, Hepatologia i żywienie Dziecka*, 9(3), 159-162.

Guilfoyle, S.M., Denson, L.A., Baldassano, R.N., Hommel, K.A. (2011). Paediatric parenting stress in inflammatory bowel disease: application of the Pediatric Inventory for Parents. *Child: Care, Health and Development*, 38(2), 273-279. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2214.2010.01200.x>

Guthrie, E., Jackson, J., Schaffer, J., Thomson, D., Tomenson, B., Creed, F. (2002). Psychological disorder and severity of inflammatory bowel disease predict health-related quality of life in ulcerative colitis and Crohn's disease. *The American Journal of Gastroenterology*, 97(8), 1994-1999. <https://doi.org/10.1111/j.1572-0241.2002.05842.x>

Haapamäki, J., Turunen, U., Roine, R.P., Färkkilä, M.A., Arkkila, P.E.T. (2009). Impact of demographic factors, medication and symptoms on disease-specific quality of life in inflammatory bowel disease. *Quality of Life Research*, 18, 961-969. <https://doi.org/10.1007/s11136-009-9514-y>

Hait, L., Bousvaros, A., Grand, R. (2005). Pediatric inflammatory bowel disease: what children can teach adults. *Inflammatory Bowel Diseases*, 11(6), 519-528. <https://doi.org/10.1097/01.MIB.0000166932.66853.fd>

Hardt, J., Conrad, S., Mucbe-Borowski, C., Raspe, H. (2011). Epidemiology of depression and distress in patients with inflammatory bowel disease (IBD) and validation of an indicator scale of perceived stress

for psychosocial impairments. *European Psychiatry*, 26(1), 2217-2118. [https://doi.org/10.1016/S0924-9338\(11\)73920-7](https://doi.org/10.1016/S0924-9338(11)73920-7)

Hugot, J-P., Bellaiche, M. (2007). Inflammatory bowel diseases: the paediatric gastroenterologist's perspective. *Pediatric Radiology*, 37, 1065-1070. <https://doi.org/10.1007/s00247-007-0573-3>

Hyphantis, T., Antoniou, K., Tomenson, B., Tsianos, E., Mavreas, V., Creed, F. (2010). Is the personality characteristic "impulsive sensation seeking" correlated to differences in current smoking between ulcerative colitis and Crohn's disease patients? *General Hospital Psychiatry*, 32, 57-65. <https://doi.org/10.1016/j.genhosppsych.2009.09.002>

Iglesias, M., Barreiro-de Acosta, M., Caamaño, F., Vázquez, I., Lorenzo Gonzalez, A., Dominguez-Muñoz, J.E. (2012). Influence of personality on health-related quality of life in inflammatory bowel disease. *Journal of Crohn's and Colitis*, 6(9), S43-S44. [https://doi.org/10.1016/S1873-9946\(12\)60104-4](https://doi.org/10.1016/S1873-9946(12)60104-4)

Jaczewska, B. (2008). Płodność, ciąża i karmienie piersią. Warszawa: Towarzystwo "J-elita".

Jaghult, S. (2011). Identifying predictors of low health-related quality of life among patients with inflammatory bowel disease: comparison between Crohn's disease and ulcerative colitis with disease duration. *Journal of Clinical Nursing*, 20, 1578-1587. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2010.03614.x>

Jaghult, S., Saboonchi, F., Moller, J., Johansson, U., Wredling, R., Kapraali, M. (2013). Stress as a trigger for relapses in IBD: a case-crossover study. *Gastroenterology Research*, 6(1), 10-16. <https://doi.org/10.4021/gr528e>

Janiszewska, J. (1998). Poczucie osamotnienia, samoocena i samoakceptacja a sposoby radzenia sobie z sytuacją trudną u młodzieży dotkniętej przewlekłą chorobą somatyczną. *Psychoonkologia*, 2, 63-69.

Jelsness-Jørgensen, L.P., Bernklev, T., Moum, B. (2012). Fatigue and disease-related worries among inflammatory bowel disease patients in remission; is it a reflection of coexisting IBS-like symptoms? A short report. *Journal of Psychosomatic Research*, 73, 459-472. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2012.08.009>

Karolewska-Bochenek, K., Łazowska-Przeorek, I., Albrecht, P., Grzybowska, K., Ryżko, J., Szamotulska, K., Radzikowski, A., Landowski, P., Krzesiek, E., Ignys, I., Fyderek, K., Czerwionka-Szaflarska, M., Jarocka-Cyrta, E. (2009). Epidemiology of inflammatory bowel disease among children in Poland. *Digestion*, 79, 121-129. <https://doi.org/10.1159/000209382>

Keller, K.M. (2012). Choroba Leśniowskiego-Crohna i wrzodziejące zapalenie jelita grubego u dzieci i młodzieży. W: E. Małecka-Panas, M. Słomka (red.). *Przewlekłe nieswoiste choroby zapalne jelit* (s. 166-198). Wrocław: MedPharm.

Kilil, E., Taycan, O., Belli, A.K., Ozmen, M. (2007). The effect of permanent ostomy on body image, self-esteem, marital adjustment, and sexual functioning. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 18(4), 1-8.

Knafl, K., Gilliss, C. (2002). Families and Chronic Illness: A Synthesis of Current Research. *Journal of Family Nursing*, 8(3), 178-198. <https://doi.org/10.1177/107484070200800302>

Knowles, S.R., Cook, S.I., Tribbick, D. (2013). Relationship between health status, illness perceptions, coping strategies and psychological morbidity: A preliminary study with IBD stoma patients. *Journal of Crohn's and Colitis*, 7, 471-478. <https://doi.org/10.1016/j.crohns.2013.02.022>

Kunz, J.H., Greenley, R.N., Howard, M. (2011). Maternal, paternal, and health-related quality of life in the context of pediatric inflammatory bowel disease. *Quality of Life Research*, 20, 1197-1204.

<https://doi.org/10.1007/s11136-011-9853-3>

Lam, L.T. (2013). Parent-child attachment, parental depression, and perception of child behavioural/emotional problems. W: R. Woolfolk, L. Allen (red.), *Mental disorders-theoretical and empirical perspectives* (s. 255-267). Rijeka: InTech.

Lee, J.C.W., Bridger, S., McGregor, C., Macpherson, A.J.S., Lennard Jones, J.E. (1999). Why children with inflammatory bowel disease are diagnosed at a younger age than their affected parent. *Gut*, 44, 808-811. <https://doi.org/10.1136/gut.44.6.808>

Lerebours, E., Gower-Rousseau, C., Merle, V., Brazier, F., Debeugny, S., Marti, R., Salomez, J.L., Hellot, M.F., Dupas, J.L., Colombel, J.F., Cortot, A., Benichou, J. (2007). Stressful life events as a risk factor for inflammatory bowel disease onset: a population-based case-control study. *American Journal of Gastroenterology*, 102, 122-131. <https://doi.org/10.1111/j.1572-0241.2006.00931.x>

Levenstein, S. (2004). Embracing complexity: what determines quality of life in inflammatory bowel disease? *European Journal of Gastroenterology and Hepatology*, 16, 1-3.

<https://doi.org/10.1097/00042737-200412000-00002>

Leventhal, H., Brissette, I., Leventhal, E.A. (2003). The common-sense model of self-regulation of health and illness. W: H. Leventhal, L.D. Cameron (red.), *The Self-regulation of health and illness behavior* (s. 42-65). New York: Routledge.

Lindfred, H., Saalman, R., Nilsson, S., Lepp, M. (2010). Parents' views of their child's health and family function in pediatric inflammatory bowel disease. *Acta Paediatrica*, 99, 612-617.

<https://doi.org/10.1111/j.1651-2227.2009.01651.x>

Lindfred, H., Saalman, R., Nilsson, S., Sarud-Lundin, C., Lepp, M. (2012). Self-reported health, self-management, and the impact of living with inflammatory bowel disease during adolescence. *Journal of Pediatric Nursing*, 27, 256-264. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2011.02.005>

Livneh, H., Martz, E. (2007). An introduction to a coping theory and research. W: H. Livneh, E. Martz (red.), *Coping with chronic illness and disability* (s. 3-27). New York: Springer.

https://doi.org/10.1007/978-0-387-48670-3_1

Loga, S., Sošić, B., Kulenovic, A.D., Svraka, E., Bosankic, N., Kučukalić, A., Cemalovic, O., Hadžić, A. (2012). Chronic illness and family: impact of schizophrenia and Crohn's disease on the family quality of life. *Psychiatria Danubina*, 24(4), 359-366.

Loonen, H.J., Grootenhuys, M.A., Last, B.F., Koopman, H.M., Derkx, H.H.F. (2002). Quality of life in paediatric inflammatory bowel disease measured by a generic and a disease-specific questionnaire. *Acta Paediatrica*, 91, 348-354. <https://doi.org/10.1111/j.1651-2227.2002.tb01727.x>

Lu, Y., Markowitz, J. (2011). Inflammatory bowel disease in adolescents: What problems does it pose? *World Journal of Gastroenterology*, 17(22), 2691-2695. <https://doi.org/10.3748/wjg.v17.i22.2691>

Lupien, S.J., Fiocco, A., Wan, N., Maheu, F., Lord, C., Schramek, T., Tu, M.T. (2005). Stress hormones and human memory function across the lifespan. *Psychoneuroendocrinology*, 30, 225-242.

<https://doi.org/10.1016/j.psyneuen.2004.08.003>

Maciarz, A. (2012). Dziecko przewlekłe chore. Opieka i wsparcie. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie "flak".

Mackner, L.M., Crandall, W.V. (2008). Psychological aspects of pediatric inflammatory bowel disease. W: P. Mamula, J.E. Markowitz, R.N. Baldassano (red.), *Pediatric inflammatory bowel disease* (s. 555-563). Springer US. https://doi.org/10.1007/978-0-387-73481-1_42

Mackner, L.M., Sisson, D.P., Crandall, W.V. (2004). Review: Psychosocial issues in pediatric inflammatory bowel disease. *Journal of Pediatric Psychology*, 29(4), 243-257. <https://doi.org/10.1093/jpepsy/jsh027>

Magro, F., Portela, F., Lago, P., Deus, J., Cotter, J., Cremers, I., Vieira, A., Peixe, P., Caldeira, P., Lopes, H., Gonlaves, R., Reis, J., Cravo, M., Barros, L., Ministro, P., Lurdes Tavares, M., Duarte, A., Campos, M., Carvalho, L. (2009). Inflammatory Bowel Disease: A Patient's and Caregiver's Perspective. *Digestive Diseases and Sciences*, 54, 2671-2679. <https://doi.org/10.1007/s10620-008-0658-3>

Mamula, P., Markowitz, J.E., Baldassano, R.E. (2003). Inflammatory bowel disease in early childhood and adolescents: special considerations. *Gastroenterology Clinics of North America*, 32(3), 967-995. [https://doi.org/10.1016/S0889-8553\(03\)00046-3](https://doi.org/10.1016/S0889-8553(03)00046-3)

Manworren, R. (1996). Developmental effects on the adolescent of a temporary ileostomy. *Journal of Wound, Ostomy and Continence Nursing*, 23, 210-217. <https://doi.org/10.1097/00152192-199607000-00015>

Matheny, K.B., Aycok, D.W., McCarthy, C.J. (1993). Stress in school-aged children and youth. *Educational Psychology Review*, 5(2), 109-135. <https://doi.org/10.1007/BF01323156>

Mella, J.M., Gonzalez, R., Panigadi, N., Pereyra, L., Fischer, C., Cimmino, D., Pedreira, S., Boerr, L. (2012). Personality trait in patients with inflammatory bowel disease, a prospective case control study. *Journal of Crohn's and Colitis*, 6(9), S173-S174. [https://doi.org/10.1016/S1873-9946\(12\)60431-0](https://doi.org/10.1016/S1873-9946(12)60431-0)

Minderhoud, I.M., Oldenburg, B., Wismeijer, J.A., Van Berge Henegouwen, G.P., Smout, A.J.P.M. (2004). IBS-like symptoms in patients with inflammatory bowel disease in remission: relationships with quality of life and coping behavior. *Digestive Diseases and Sciences*, 49(3), 469-474. <https://doi.org/10.1023/B:DDAS.0000020506.84248.f9>

Mor, V., Allen, S., Malin, M. (1994). The psychosocial impact of cancer on older versus younger patients and their family. *Cancer. Supplement*, 74(7), 2118-2128. [https://doi.org/10.1002/1097-0142\(19941001\)74:7+<2118::AID-CNCR2820741720>3.0.CO;2-N](https://doi.org/10.1002/1097-0142(19941001)74:7+<2118::AID-CNCR2820741720>3.0.CO;2-N)

Moradkhani, A., Beckman, L.J., Tabibian, J.H. (2013). Health-related quality of life in inflammatory bowel disease: Psychosocial, clinical, socioeconomic, and demographic predictors. *Journal of Crohn's and Colitis*, 7(6), 467-473. <https://doi.org/10.1016/j.crohns.2012.07.012>

More, S., Shivkumar, V.B., Gangane, N., Shande, S. (2013). Effects of iron deficiency on cognitive function in school going adolescent females in rural area of Central India. *Anemia*, 1-5. <https://doi.org/10.1155/2013/819136>

Moreno-Jiménez, B., López Blanco, B., Rodríguez-Muñoz, A., Garrosa Hernández, E. (2007). The influence of personality factors on health-related quality of life of patients with inflammatory bowel disease. *Journal of Psychosomatic Research*, 62, 39-46. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2006.07.026>

Moskovitz, D.N., Maunder, R.G., Cohen, Z., McLeod, R.S., MacRae, H. (2000). Coping behavior and social support contribute independently to quality of life after surgery for inflammatory bowel disease. *Diseases of the Colon and Rectum*, 43, 517-521. <https://doi.org/10.1007/BF02237197>

Mossakowska, M. (2006). Poradnik dla młodzieży i rodziców chorych na wrzodziejące zapalenie jelita grubego (colitis ulcerosa) lub chorobę Leśniowskiego-Crohna. Warszawa: Towarzystwo "J-elita".

Mrazek, D.A. (1984). Effects of hospitalization on early child development. W: R.N. Emde i in. (red.), Continuities and discontinuities in development (s. 211-225). New York: Plenum Press.

https://doi.org/10.1007/978-1-4613-2725-7_9

Mukherjee, S., Sloper, P., Lewin, B. (2005). The support needs of parents with inflammatory bowel disease and their children. *Research Works*, 3, 1-4.

Muller, K.R., Prosser, R., Bampton, P., Mountifield, R., Andrews, J.M. (2010). Female gender and surgery impair relationships, body image, and sexuality in inflammatory bowel disease: patient perceptions. *Inflammatory Bowel Diseases*, 16(4), 657-663. <https://doi.org/10.1002/ibd.21090>

Mullins, L.L., Wolfe-Christensen, C., Hoff Pai, A.L., Carpentier, M.Y., Gillaspay, S., Cheek, J., Page, M. (2007). The relationship of parental overprotection, perceived child vulnerability, and parenting stress to uncertainty in youth with chronic illness. *Journal of Pediatric Psychology*, 32(8), 973-982.

<https://doi.org/10.1093/jpepsy/jsm044>

Muszyński, J. (2001). Nieswoiste zapalenia jelit. *Przewodnik Lekarza*, 4(6), 22-30.

Neubauer, K., Paradowski, L. (2010). Leczenie podtrzymujące remisję w nieswoistych zapaleniach jelit. *Gastroenterologia Polska*, 17(2), 129-132.

Norton, C., Diblej, L.B., Basset, D. (2013). Faecal incontinence in inflammatory bowel disease: Associations and effect on quality of life. *Journal of Crohns and Colitis*, 7, 302-311.

<https://doi.org/10.1016/j.crohns.2012.11.004>

Pawlik, M., Milewski, J., Rydzewska, G. (2005). Terapia biologiczna w leczeniu choroby Leśniowskiego-Crohna. *Przewodnik Lekarza*, 10, 60-64.

Perrin, E.C., Gerrity, P.S. (1984). Development of children with chronic illness. *Pediatric Clinics of North America*, 31, 19-31. [https://doi.org/10.1016/S0031-3955\(16\)34533-3](https://doi.org/10.1016/S0031-3955(16)34533-3)

Petkowicz, B., Berger, M., Szeszko, Ł., Piotrkowicz, J. (2011). Nieswoiste zapalenia jelit - diagnostyka, etiologia oraz objawy z uwzględnieniem zmian w jamie ustnej. *Gastroenterologia Polska*, 18(1), 35-40.

Petryszyn, P., Semianów-Wejchrt, J., Annabhani, A., Paradowski, L. (2008). Jakość życia, wykształcenie, profil zawodowy i status społeczny pacjentów z nieswoistymi zapaleniami jelit - przegląd piśmiennictwa. *Gastroenterologia Polska*, 15(6), 421-424.

Petryszyn, P., Ziółkowska, J., Paradowski, L. (2009). Koszty i zakres korzystania ze świadczeń zdrowotnych w ramach powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego oraz czasowa niezdolność do pracy u pacjentów z nieswoistymi zapaleniami jelit w wybranych krajach - przegląd piśmiennictwa. *Medycyna Pracy*, 1, 59-63.

Pinquart, M., Shen, Y. (2011). Behavior problems in children and adolescents with chronic physical illness: a meta-analysis. *Journal of Pediatric Psychology*, 36, 1003-1016.

<https://doi.org/10.1093/jpepsy/jsr042>

Polińska, B., Matowicka-Karna, J., Kemon, H. (2009). Cytokiny w nieswoistych zapalnych chorobach jelit. *Postępy Higieny i Medycyny Doświadczalnej*, 63, 389-394.

Porcelli, P., Leoci, C., Guerra, V., Taylor, G.J., Bagby, R.M. (1996). A longitudinal study of alexithymia and psychological distress in inflammatory bowel disease. *Journal of Psychosomatic Research*, 41(6), 569-573. [https://doi.org/10.1016/S0022-3999\(96\)00221-8](https://doi.org/10.1016/S0022-3999(96)00221-8)

Pyra, M., Rybka-Król, Z. (2014). Psychologiczne aspekty funkcjonowania pacjentów z chorobami i zaburzeniami gastroenterologicznymi. W: P. Albrecht (red.), *Gastroenterologia praktyczna : poradnik lekarza praktyka* (s. 346-361). Lublin: Wydawnictwo Czelej.

Reichenberg, K., Lindfred, H., Saalman, R. (2007). Adolescents with inflammatory bowel disease feel ambivalent towards their parents' concern for them. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 21, 476-481. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6712.2007.00495.x>

Reinisch, W., Sandborn, W.J., Bala, M., Yan, S., Feagan, B.G., Rutgeerts, P., Radford-Smith, G., Xu, S., Eisenberg, D., Olson, A., Colmbel, J.F. (2007). Response and remission are associated with improved quality of life, employment and disability status, hours worked, and productivity of patients with ulcerative colitis. *Inflammatory Bowel Diseases*, 13, 1135-1140. <https://doi.org/10.1002/ibd.20165>

Rogler, D., Fournier, N., Pittet, V., Bühr, P., Heyland, K., Friedt, M., Koller, R., Rueger, V., Herzog, D., Nydegger, A., Schäppi, M., Schibli, S., Spalinger, J., Rogler, G., Braegger, C.P. (2014). Coping is excellent in Swiss children with inflammatory bowel disease: results from the Swiss IBD cohort study. *Journal of CrohnsZ and Colitis*, 8(5), 409-420. <https://doi.org/10.1016/j.crohns.2013.10.004>

Ryżko, J., Dądalski, M., Kierkuś, J. (2007). Leczenie biologiczne u dzieci i młodzieży z nieswoistymi zapaleniami jelit. *Pediatrics Współczesna. Gastroenterologia, Hepatologia i żywienie Dziecka*, 9(3), 141-145.

Saibeni, S., Tatarella, M., Rivolta, R., Corbellini, A., Prada, A., Ferraris, L., Colombo, E., Alvisi, C., Imperiali, G., Rondonotti, E., de Franchis, R. (2000). The perception of quality of life in inflammatory bowel disease (IBD) mainly depends on disease activity. *Gastroenterology*, 118(4), A1367. [https://doi.org/10.1016/S0016-5085\(00\)81341-4](https://doi.org/10.1016/S0016-5085(00)81341-4)

Sararoudi, R.B., Afshar, H., Adibi, P., Daghighzadeh, H., Fallah, J., Abotalebian, F. (2011). Type D personality and quality of life in patients with irritable bowel syndrome. *Journal of Research in Medical Science*, 16(8), 985-992.

Schofield, P.E., Butow, O.N., Thompson, J.F., Tattersall, M.H.N., Beeney, L.J., Dunn, S.M. (2003). Psychological responses of patients receiving a diagnosis of cancer. *Annals of Oncology*, 14, 48-56. <https://doi.org/10.1093/annonc/mdg010>

Schuman, S.L., Graef, D.M., Janicke, D.M., Gray, W.N., Hommel, K.A. (2013). An exploration of family problem-solving and affective involvement as moderators between disease severity and depressive symptoms in adolescents with inflammatory bowel disease. *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*, 20, 488-496. <https://doi.org/10.1007/s10880-013-9368-x>

Sellin, J. (2010). Disability in IBD: the devil is in the details. *Inflammatory Bowel Diseases*, 16, 1, 23-27. <https://doi.org/10.1002/ibd.21014>

Shepanski, M.A., Hurd, L.B., Culton, K., Markowitz, J.E., Mamula, P., Baldassano, R.M. (2005). Health-related quality of life improves in children and adolescents with inflammatory bowel disease after attending a camp sponsored by the Crohn's and Colitis Foundation of America. *Inflammatory Bowel Diseases*, 11, 164-170. <https://doi.org/10.1097/00054725-200502000-00010>

Sidell, N.L. (1997). Adult adjustment to chronic illness: a review of the literature. *Health & Social Work*, 22(1), 5-11. <https://doi.org/10.1093/hsw/22.1.5>

Sieh, D.S., Meijer, A.M., Oort, F.J., Visser-Meily, J.M., Van der Leij, D.A. (2010). Problem behavior in children of chronically ill parents: A meta-analysis. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 13, 384-397. <https://doi.org/10.1007/s10567-010-0074-z>

Singh, S., Graff, L.A., Bernstein, C.N. (2009). Do NSAIDs, Antibiotics, Infections, or Stress Trigger Flares in IBD? *American Journal of Gastroenterology*, 104, 1298-1313. <https://doi.org/10.1038/ajg.2009.15>

Slopen, N., Kubzansky, L.D., McLaughlin, K.A., Koenen, K.C. (2013). Childhood adversity and inflammatory process in youth: a prospective study. *Psychoneuroendocrinology*, 38(2), 188-200. <https://doi.org/10.1016/j.psyneuen.2012.05.013>

Stjernman, H., Tysk, C., Almer, S., Strhm, M., Hjortswang, H. (2010). Worries and concerns in a large unselected cohort of patients with Crohn's disease. *Scandinavian Journal of Gastroenterology*, 45, 696-706. <https://doi.org/10.3109/00365521003734141>

Suris, J.-C., Mihaud, P.-A., Akre, C., Sawyer, S.M. (2008). Health risk behaviors in adolescents with chronic conditions. *Pediatrics*, 122(5), 1113-1118. <https://doi.org/10.1542/peds.2008-1479>

Szajnberg, N., Wilson, M.E., Beauchaine, T.P., Waters, E. (2011). Mothers of children with inflammatory bowel disease: a controlled study of adult attachment classifications and patterns of psychopathology. *Israel Journal of Psychiatry and Related Sciences*, 48(1), 34-42.

Thayu, M., Mamula, P. (2005). Treatment of iron deficiency anemia in pediatric inflammatory bowel disease. *Current Treatment Options In Gastroenterology*, 8(5), 411-417. <https://doi.org/10.1007/s11938-005-0044-6>

Theofanidis, D. (2007). Chronic illness in childhood: psychosocial adaptation and nursing support for the child and the family. *Health Science Journal*, 1(2), 1-9.

Timmer, A., Bauer, A., Didnass, A., Rogler, G. (2007a). Sexual functioning in persons with inflammatory bowel disease: a survey with matched controls. *Clinical Gastroenterology and Hepatology*, 5(1) 87-94. <https://doi.org/10.1016/j.cgh.2006.10.018>

Timmer, A., Bauer, A., Kemptner, D., Fürst, A., Rogler, G. (2007b). Determinants of male sexual function in inflammatory bowel disease: A survey-based cross-sectional analysis in 280 men. *Inflammatory Bowel Diseases*, 13, 1236-1243. <https://doi.org/10.1002/ibd.20182>

Tojek, T.M., Lumley, M.A., Corlis, M., Ondersma, S., Tolia, V. (2002). Maternal correlates of health status in adolescents with inflammatory bowel disease. *Journal of Psychosomatic Research*, 52, 173-179. [https://doi.org/10.1016/S0022-3999\(01\)00291-4](https://doi.org/10.1016/S0022-3999(01)00291-4)

Trachter, A.B., Rogers, A.I., Leiblum, S.R. (2002). Inflammatory bowel disease in women: impact on relationship and sexual health. *Inflammatory Bowel Diseases*, 8(6), 413-421. <https://doi.org/10.1097/00054725-200211000-00006>

Verjssimo, R. (2012). Health-related quality of life in inflammatory bowel disease. W: S. Karoui (red.). *Inflammatory Bowel Disease : Advances in Pathogenesis and Management* (s. 151-164). Rijeka: InTech. <https://doi.org/10.5772/26444>

Williams, P.D. (1997). Siblings and pediatric chronic illness: a review of the literature. *International Journal of Nursing Studies*, 34(4), 312-323. [https://doi.org/10.1016/S0020-7489\(97\)00019-9](https://doi.org/10.1016/S0020-7489(97)00019-9)

Wodka, E.L., Barakat, L.P. (2007). An exploratory study of the relationship of family support and coping with adjustment: Implications for college students with a chronic illness. *Journal of Adolescents*, 30, 365-376. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2006.04.002>

Wolkowitz, O.M., Reus, V.I., Weingartner, H., Thompson, K., Breier, A., Doran, A., Rubinow, D., Pickar, D. (1990). Cognitive effects of corticosteroids. *The American Journal of Psychiatry*, 147(10), 1297-1303. <https://doi.org/10.1176/ajp.147.10.1297>

Yuen, E., Wei, J. Liu, W., Zhong, P., Li, X., Yan, Z. (2012). Repeated stress causes cognitive impairment by suppressing glutamate receptor expression and function in prefrontal cortex. *Neuron*, 73, 962-977. <https://doi.org/10.1016/j.neuron.2011.12.033>

Zashikhina, A., Hagglof, B. (2009). Family functioning and juvenile chronic physical illness in Northern Russia. *Acta Paediatrica*, 98, 355-360. <https://doi.org/10.1111/j.1651-2227.2008.01028.x>

Zdrowie a wzrost potraumatyczny i duchowość Bernadeta Gołębiowska, Kamilla Bargiel-Matusiewicz

Affleck, G., Tennen, H., Croog, S. (1987). Causal attributions, perceived benefits, and morbidity after a heart attack: An 8year study. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55, 29-35. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.55.1.29>

Andrykowski, M.A., Brady, M.G., Hunt, J.W. (1993). Positive psychological adjustment n potential bone marrow transplant recipients: Cancer as psychosocial transition. *Psycho-Oncology*, 2, 261-276. <https://doi.org/10.1002/pon.2960020406>

Baumeister, R.F., Vohs, K.D. (2005). The pursuit of meaningfulness in life. W: C.R. Snyder, S.J. Lopez (red.), *Handbook of positive psychology*. Oxford: Oxford University Press.

Błaszczak, W. (2004) Rozwój osobowości po doAwiadczeniu realnego zagrożenia życia. *Przegląd Psychologiczny*, 47, 61-75.

Bower, J.E., Kemeny, M.E., Taylor, S.E., Fahey, J.L. (1998). Cognitive processing, discovery of meaning, CD4 decline, and AIDS-related mortality among bereaved HIV-seropositive men. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 66, 979-986. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.66.6.979>

Calhoun, L.G., Tedeshi, R.G. (1995). *Trauma and transformation*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

Calhoun, L.G., Tedeshi, R.G. (1996). The Posttraumatic Growth Inventory: measuring the positive legacy after trauma. *Journal of Traumatic Stress*, 9, 453-471. <https://doi.org/10.1007/BF02103658>

Collins, R.L., Taylor, E., Skokan, L.A. (1990). A better world or a shattered vision? Changes in life perspectives following victimization. *Social Cognition*, 8, 263-285. <https://doi.org/10.1521/soco.1990.8.3.263>

Dekel, S., Mandi, C., Solomon, Z. (2011). Shared and UNIQUE Predictors of Post-Traumatic Growth and Distress. *Journal of Clinical Psychology*, 67(3), 241-252. <https://doi.org/10.1002/jclp.20747>

Folkman, S., Moskowitz, J.T. (2000). Stress, positive emotion and coping. *Current Directions in Psychological Science*, 9(4), 115-118. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.00073>

- Folkman, S., Moskowitz, J.T. (2006). Positive affect and meaning-focused coping during significant psychological stress. W: H. Shut, J. de Wit, K. van den Bos (red.), The scope of social psychology. Theory and application (s. 193-208). Hove, UK: Psychology Press.
- Frankl, V. (1978). Psychoterapia dla każdego. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX.
- Frankl, V. (2009). Człowiek w poszukiwaniu sensu. Warszawa: Czarna Owca.
- Helgeson, V., Reynolds, K., Tomich P. (2006). A meta-analytic review of benefit finding and growth. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 74(5), 797-816. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.74.5.797>
- Herbert, C. (2004), Zrozumieć traumę : poradnik dla osób, które doznały urazu i dla ich rodzin. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Heszen, I. (2008a). Pozytywne emocje w negatywnych sytuacjach: skąd się biorą i jak zmieniają radzenie sobie. W: I. Heszen, J. Życińska (red.), Psychologia zdrowia w poszukiwaniu pozytywnych inspiracji (s. 139-150). Warszawa: Wydawnictwo SWPS Academica.
- Heszen, I. (2008b). Zdrowie duchowe człowieka a zdrowie somatyczne. W: J.M. Brzeziński, L. Cierpiątkowska (red.), Zdrowie i choroba. Problemy teorii, diagnozy i praktyki (s. 96-118). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Heszen-Niejodek, I. (2003). Wymiar duchowy człowieka a zdrowie. W: Z. Juczyński, N. Ogińska-Bulik, Zasoby osobiste i społeczne sprzyjające zdrowiu jednostki (s. 33-47). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Heszen-Niejodek, I., Gruszczyńska, E. (2004). Wymiar duchowy człowieka, jego znaczenie w psychologii zdrowia i pomiar. *Przegląd Psychologiczny*, 47(1), 15-31.
- Hill, P.C. (2005). Measurement in the psychology of religion and spirituality. W: R.F. Paloutzian, C.L. Park (red.), Handbook of the psychology of religion and spirituality (s. 41-58). The Guilford Press: New York.
- Holland, J.C., Passik, S., Kash, K.M. (1999). The role of Religious and spirituals belief in coping with malignant melanoma. *Psychooncology*, 8, 14-26. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-1611\(199901/02\)8:1<14::AID-PON321>3.0.CO;2-E](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-1611(199901/02)8:1<14::AID-PON321>3.0.CO;2-E)
- Janiszewska, J., Lichodziejewska-Niemierko, M. (2006). Znaczenie religijności w życiu człowieka chorego. *Polski Merkuriusz Lekarski*, 21(122), 197-200.
- Jarosz, M. (2010). Pojęcie duchowości w psychologii. *Studia z Psychologii w KUL*, 16, 9-22.
- Joseph, S., Williams, R., Yule, W. (1993). Changes in outlook following disaster: The preliminary development of a measure to assess positive and negative responses. *Journal of Traumatic Stress*, 6, 271-279. <https://doi.org/10.1002/jts.2490060209>
- Juczyński, Z. (2010). Co daje człowiekowi siłę do zmagania się z cierpieniem? W: L. Suchocka, R. Sztembis (red.), Człowiek i dzieło: Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Kazimierzowi Popielskiemu z okazji 75. rocznicy urodzin, 50. rocznicy kapłaństwa oraz 45-lecia pracy naukowo-dydaktycznej (s. 215-223). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Kállay, s. (2007). Posttraumatic Growth. A brief review. *Series Humanistica*, 5, 55-85.
- Kępiński, A. (2002). Lęk. Kraków: Wydawnictwo Literackie.

Koenig, H.G., McCullough, M.E., Larson, D.B. (2001). Handbook of Religious and health. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195118667.001.0001>

Kossakowska, M., Zemła-Sieradzka, L. (2011). Wybrane pozytywne aspekty zmagania się z chorobą przewlekłą u osób chorych na stwardnienie rozsiane. *Postępy Psychiatrii i Neurologii*, 20(4), 259-267.

Kozielecki, J. (2006). *Psychologia nadziei*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie "flak".

Lechner, S.C., Weaver, K.E. (2009). Lessons learned about benefit finding among individuals with cancer or HIV/AIDS. W: C.L. Park, S.C. Lechner, M.H. Antoni, A.L. Stanton (red.), *Medical illness and positive life change: Can crisis lead to personal transformation?* (s. 107-124). Washington, DC: American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/11854-006>

Linley, P.A., Joseph S. (2004). Positive change following trauma and adversity: A review. *Trauma Stress*, 17(1), 11-21. <https://doi.org/10.1023/B:JOTS.0000014671.27856.7e>

Murawski, K. (1987). *Jaźń i sumienie. Filozoficzne zagadnienia rozwoju duchowego człowieka w pracach Junga i Kępińskiego*. Wrocław: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

Ogińska-Bulik, N., Juczyński, Z. (2010). Rozwój potraumatyczny - charakterystyka i pomiar. *Psychiatria*, 7(4), 129-142.

Ostrowski, T.M. (2010). Sposoby definiowania duchowości w naukach behawioralnych. W: L. Suchocka, R. Sztembis (red.), *Człowiek i dzieło: Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Kazimierzowi Popielskiemu z okazji 75. rocznicy urodzin, 50. Rocznicy kapłaństwa oraz 45-lecia pracy naukowo-dydaktycznej* (s. 215-223). Lublin: Wydawnictwo KUL.

Panikkar, R. (1986). *Religie świata w dialogu*. Warszawa: PAX.

Pargament, K.I. (1992). Of means and ends: Religion and the search for significance. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 2, 201-229. https://doi.org/10.1207/s15327582ijpr0204_1

Pargament, K.I., Desai, K.M., McConnell, K.M. (2006). Spirituality: A pathway to posttraumatic growth or decline? W: G. Calhoun, R.G. Tedeschi (red.), *Handbook of posttraumatic growth: Research & practise* (s. 121-137). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Piskozub, M. (2010). Religijność z rodłem "życiodajnej" nadziei w chorobie onkologicznej. *Fides et Ratio*, 2(2), 72-81.

Popielski, K. (1994). *Noetyczny wymiar osobowości*. Lublin: RW KUL.

Popielski, K. (2008). *Psychologia egzystencji: wartości w życiu*. Lublin: Wydawnictwo KUL.

Rosenbloom, D., Williams, M.B. (2010). *Life After Trauma. Handbook for Healing*. New York: The Guilford Press.

Sawyer, A., Ayers, S., Field, A.P. (2010). Posttraumatic growth and adjustment among individuals with cancer Or HIV/AIDS: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 30, 436-447. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2010.02.004>

Sęk, H. (2008). Udział pozytywnych emocji w osiągnięciu zdrowia. W: I. Heszen, J. Życińska, (red.), *Psychologia zdrowia w poszukiwaniu pozytywnych inspiracji* (s. 73-88). Warszawa: Wydawnictwo SWPS Academica.

Shariff, A.F., Norenzayan, A. (2007). God is watching you. Proming God concepts increases prosocial behavior in an anonymous economic game. *Psychological Science*, 18(9), 803-809.

<https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2007.01983.x>

Tedeschi, R.G., Calhoun, L.G. (1995). *Trauma & transformation: growing In the aftermath of suffering*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781483326931>

Tennen H., Affleck G., Urrows S., Higgins P., Mendola, R. (1992). Perceiving control, constructing benefits, and daily processes in rheumatoid arthrisis. *Canadian Journal of Behavioral Science*, 24, 186-203. <https://doi.org/10.1037/h0078709>

Triplett, K.N., Tedeschi, R.G., Cann, A., Calhoun, L.G., Reeve, C.L. (2012). Posttraumatic growth. meaning in life, and life satisfaction in response to trauma. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practise and Policy*, 4, 400-410. <https://doi.org/10.1037/a0024204>

Trzebińska, E. (2008). *Psychologia pozytywna*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.

Wiechman Askay, Sh., Magyar-Russell, G. (2009). Post-traumatic growth and spirituality in burn recovery. *International Review of Psychiatry*, 21(6), 570-579.

<https://doi.org/10.3109/09540260903344107>

Zohar, D., Marshall, I. (2001). *Inteligencja duchowa*. Poznań: Rebis.